

УДК 347.6

УСИНОВЛЮВАЧІ ЯК ЗАКОННІ ПРЕДСТАВНИКИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

П. Ф. Немеш,
голова Закарпатського
регіонального відділення
Спілки адвокатів України,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

Постановка проблеми. Питання участі усиновлювачів як законних представників у цивільному судочинстві не було предметом окремого дослідження, оскільки їх матеріально-правовий статус прирівнюється до статусу батьків за нормами сімейного законодавства України, а тому вони фактично розглядалися у контексті правового статусу батьків як представників, що можуть захищати права, свободи та інтереси малолітніх та неповнолітніх дітей.

Разом з тим участь усиновлювача у цивільній справі має певну специфіку, яка пов'язана з оформленням повноважень на вступ у цивільну справу, і саме на цьому автор хотів би зупинитися більш детально, оскільки ця проблема не отримала свого вирішення у цивільному процесуальному законодавстві України.

Питаннями захисту в судовому порядку прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб займаюся багато вчених, оскільки ювенальна юстиція, яка показує проблемні аспекти захисту прав та інтересів дітей, наразі є актуальним напрямом наукових досліджень. Серед праць учених України, що займалися вирішенням цього питання, можна вказати на фундаментальну працю Н. М. Крестовської, що захистила докторську дисертацію «Ювенальне право України: генезис та сучасний стан» [1], а також згадати дослідження Л. А. Кондратьєвої, яка захистила кандидатську дисертацію, присвячену судовому захисту прав та інтересів неповнолітніх осіб [2].

Метою цієї статті є визначення особливостей участі усиновлювачів у цивільному судочинстві як законних представників малолітніх та неповнолітніх осіб, що беруть участь у справі як сторони та треті особи.

Діяльність судового представника має надзвичайно важливе значення не тільки для представляваної особи, а й для суду (професійний представник полегшує роботу судді у розгляді справи у зв'язку з кваліфікованими процесуальними діями, а законний представник необхідний для розгляду цивільної справи, оскільки без нього справу розглядати неможливо), що процесуальне законодавство висуває ряд вимог до такого учасника цивільного процесу, окреслюючи таким чином, які суб'єкти можуть виконувати у суді роль судового, у тому числі й законного, представника.

Згадані вимоги можна поділити на *загальні* та *спеціальні*. До *загальних вимог*, які висуваються цивільним процесуальним законодавством до судових представників, є ті, що судовими представниками можуть бути виключно фізичні особи, що досягли вісімнадцятирічного віку, мають цивільну процесуальну дієздатність та належним чином посвідчені повноваження на здійснення представництва у суді (ч. 1 ст. 40 ЦПК України). Водночас *спеціальні вимоги* конкретизуються положеннями матеріального, а не процесуального законодавства, оскільки вони залежать від того, хто саме з суб'єктів виступає як законний представник. До таких ст. 39 ЦПК України відносить батьків, усиновлювачів

Автор розглядає питання специфіки участі усиновлювачів як законних представників у цивільному судочинстві та доходить висновку, що особливість їхньої участі у справі не відрізняється від участі у справі батьків як законних представників, окрім випадку оформлення повноваження для вступу у цивільний процес.

Ключові слова: усиновлювачі, законні представники, оформлення повноважень, цивільний процес

чів, опікунів, піклувальників, виконавців заповіту та інших осіб, визначених законом. В цьому контексті Я. П. Зейкан, коментуючи ст. 39 ЦПК України, яка стосується законних представників, прямо зазначив: «...норми коментованої статті безпосередньо пов'язані з нормами матеріального права, які зазначені у Цивільному та Сімейному кодексах» [3, 71].

З метою всебічного з'ясування ролі законних представників у цивільних справах у теорії цивільного процесу слід вдатися до системного аналізу ознак тих осіб, які можуть виступати законними представниками у цивільному судочинстві, деталізуючи щодо кожного із них загальні вимоги та виділяючи спеціальні вимоги, зумовлені тими матеріально-правовими фактами, що привели до виникнення відносин законного представництва, які передували порушенню цивільної справи.

Ось чому, на нашу думку, варто розглянути специфіку участі усиновлювачів як законних представників у цивільному судочинстві, оскільки це дасть змогу побачити вирішення питання під таким кутом зору, який впливає з самого факту усиновлення дитини.

Щороку в Україні виявляють значну частину дітей, які опиняються поза сімейним оточенням. Зокрема, за перший квартал 2010 р. частка таких дітей становила 0,06 % від загальної кількості дитячого населення в Україні [4]. Загальна кількість усиновлених дітей в Україні у 2010 р. склала 3449 осіб, із них громадянами України було усиновлено 2247 дітей [5]. У тому разі, якщо права та інтереси цих дітей будуть порушені, можливістю їх захищати у суді наділяються усиновлювачі.

Процесуальний статус усиновлювача як законного представника нічим не відрізняється від процесуального статусу батьків, що виступають законними представниками, оскільки ч. 4 ст. 232 СК України надає усиновлювачеві права і покладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини.

Водночас є певна специфіка вступу усиновителя як законного представника дитини у процес розгляду цивільної справи, що й зумовлює необхідність розгляду матеріалу щодо нього окремо.

У більшості випадків, коли проводиться усиновлення дитини, як правило, усиновлювачі бажать, щоб їх було записано батьком або матір'ю усиновленого, було змінено прізвище усиновленого, його ім'я та по батькові, інколи дати та місця народження. Саме у такому разі має бути видано повторне свідоцтво про народження дитини [6, 419] і тому, якщо усиновлювачі захочуть здійсню-

вати представництво інтересів усиновленої дитини у суді, вони подають як підтверджуючий документ свідоцтво про народження дитини. Аналогічний документ подають, як вище вже було сказано, і батьки як законні представники дитини. Попереднє свідоцтво про народження дитини, яка усиновлена, при видачі їй нового свідоцтва анулюють (ст. 233 СК України).

Проте бувають випадки, коли усиновлювачі не захочуть зберігати таємницю усиновлення дитини (наприклад, сама дитина є дорослою і чудово усвідомлює факт усиновлення). У такому разі за бажанням усиновлювачів їм може бути видано на підставі рішення суду про усиновлення свідоцтво про усиновлення, що підтверджує виникнення правовідносин внаслідок усиновлення [6, 403].

Згідно з Правилами заповнення бланків актових записів цивільного стану та свідоцтв, що видаються на підставі вчинених актових записів, у державних органах реєстрації актів цивільного стану в Україні «у разі видачі свідоцтва про усиновлення на підставі рішення суду відмітка про його видачу робиться в актовому записі про народження, до якого вносились відповідні зміни» (п. 6) [7].

Але слід вказати, що видача свідоцтва про усиновлення не є обов'язковою, а проводиться органом державної реєстрації актів цивільного стану тільки на підставі заявленого бажання усиновлювача (ч. 2 ст. 225 СК України).

Отже, виходить, що у випадку збереження у дії попереднього свідоцтва про народження дитини, яку усиновили, де записані як батько та мати особи, які не є усиновлювачами, цим документом буде складно підтверджувати повноваження усиновлювачів у цивільній справі як законних представників. Справа у тому, що серед документів, які підтверджують повноваження законних представників, у п. 3 ч. 1 ст. 42 ЦПК України вказано такі документи, як «свідоцтво про народження дитини, рішення про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна».

В Російській Федерації окреслена вище проблема чітко розмежовується нормами матеріального законодавства та узагальнюється нормами цивільного процесуального законодавства. Зокрема, якщо усиновлювач не був записаний в актовій книзі реєстрації народжень як батько, то суду подається свідоцтво про державну реєстрацію акта усиновлення (ст. 125 СК РФ). А якщо за проханням усиновителя суд прийняв рішення про запис усиновлювача як батька дитини (ст. 136 СК РФ), то до суду подається свідоцтво про народження дитини [8].

З метою уникнення в усиновлювачів на практиці проблем, пов'язаних із підтвердженням своїх повноважень як законних представників у тому випадку, коли вони не мають виданого нового свідоцтва про народження дитини, де як батьки усиновленої дитини будуть фігурувати вже самі усиновлювачі, вважаємо за потрібне зробити доповнення до п. 3 ч. 1 ст. 42 ЦПК України та розширити перелік документів, якими будуть підтверджуватися повноваження усиновлювачів як законних представників.

Оскільки видача свідоцтва про усиновлення не є обов'язковою і проводиться за бажанням усиновителя, а також з урахуванням того, що саме рішення суду про усиновлення, яке набрало законної сили, встановлює факт усиновлення (ч. 1 ст. 225 СК України), слід як документ, що підтверджує повноваження усиновителя, за наяв-

ності у нього бажання зберегти таємницю усиновлення, вказати рішення суду про усиновлення. Саме тому п. 3 ч. 1 ст. 42 ЦПК України варто доповнити словами: «...рішення суду про усиновлення». Це, на нашу думку, приведе до усунення проблемного моменту вступу у справу усиновлювача як законного представника, який вирішив не зберігати таємницю усиновлення.

Висновки. Отже, процесуально-правовий статус усиновлювача як законного представника, який бере участь у розгляді та вирішенні цивільної справи, тотожний процесуально-правовому статусу батьків, що також є законними представниками дітей. Водночас особливість вступу усиновлювачів у цивільну справу пов'язується з оформленням ними своїх повноважень на ведення справи у суді.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Крестовська Н. М.* Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : дис. ... докт. юрид. наук / Н. М. Крестовська. – Одеса, 2008. – 468 с.
2. *Кондратьєва Л. А.* Судовий захист неповнолітніх осіб у цивільному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук / Л. А. Кондратьєва. – К., 2006. – 199 с.
3. *Зейкан Я. П.* Коментар Цивільного процесуального кодексу України / Я. П. Зейкан. – К. : Юридична практика, 2006. – 560 с.
4. Інформаційно-аналітичні матеріали з питання подолання дитячої безпритульності за підсумками І кварталу 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ditu.gov.ua/statistics/10128>
5. Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених протягом 2005–2010 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ditu.gov.ua/statistics/10200>
6. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / за ред. Є. О. Харитонова. – Х. : Одісей, 2006. – 552 с.
7. Про затвердження Правил заповнення бланків актових записів цивільного стану та свідоцтв, що видаються на підставі вчинених актових записів, у державних органах реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 1 грудня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1100-03>
8. Семейный кодекс Российской Федерации от 29 декабря 1995 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1136982>

Немеш П. Ф. Усыновители как законные представители в гражданском процессе

Автор рассматривает вопрос специфики участия усыновителей в качестве законных представителей в гражданском судопроизводстве и приходит к выводу, что особенность их участия по делу не отличается от участия по делу родителей в качестве законных представителей, кроме случая оформления полномочий для вступления в гражданский процесс.

Ключевые слова: усыновители, законные представители, оформление полномочий, гражданский процесс

Nemesh Petro. Adopters as legal representatives in a lawsuit

The author examines the question of the peculiarity of participating of adopters as legal representatives in a lawsuit. The author draws a conclusion that the peculiarity of their participation in a case does not differ from their parents participation as legal representatives, except the case of legalization of proxy for the introduction into a lawsuit.

Key words: adopters, legal representatives, legalization of proxy, a lawsuit

ОГОЛОШЕННЯ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ»

Запрошуємо до участі у науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні питання розвитку спортивного права в Україні», яка проводитиметься 16 лютого 2012 р. о 10:00 у Камінній залі Академії адвокатури України. Мови конференції: українська, російська, англійська. Реєстрація учасників з 9:30 до 10:00.

Заявки в електронному варіанті приймаються до 9 лютого 2012 р. за адресою: m.nauka@aau.edu.ua

Матеріали конференції будуть рекомендовані до електронного наукового видання «Часопис Академії адвокатури України» за умови безпосередньої участі у заході. Редакційна колегія має право відхилити матеріал, який виконано та оформлено з порушенням вимог, зазначених на сайті Академії aau.edu.ua

Докладніше – за тел.: (044) 246-57-88, 246-59-66, або e-mail: m.nauka@aau.edu.ua